

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Головка Дмитра Вікторовича на тему:
«Теоретико-правові концепції 1920-40-х рр.», подану на здобуття ступеня
доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Дисертація Дмитра Вікторовича Головка присвячена комплексному дослідженню теоретико-правових концепцій 1920–40-х років. Вибір теми є надзвичайно вдалим і своєчасним у контексті сучасних державотворчих процесів в Україні. В умовах повномасштабної збройної агресії проти України, коли під загрозою опинилися фундаментальні засади державного суверенітету, територіальної цілісності та національної ідентичності, особливої актуальності набуває переосмислення історико-правових витоків української державності.

Досвід українських мислителів міжвоєнного періоду є унікальним. Працюючи в умовах втрати державної незалежності та вимушеної еміграції, вони змогли сформулювати цілісні, науково обґрунтовані інституційні й теоретичні моделі майбутньої Української держави. Рецензована дисертація не лише реконструює ці концепції, а й демонструє можливості їх екстраполяції на сучасні виклики, зокрема у сфері забезпечення національної стійкості, формування державної правової політики та захисту міжнародно-правової суб'єктності України.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, ґрунтуються на принципах академічної доброчесності, характеризуються високим рівнем обґрунтованості, внутрішньою логічністю та системністю. Автор продемонстрував належне володіння сучасним методологічним інструментарієм. Філософсько-правове підґрунтя дослідження сформовано на основі поєднання: принципу історизму, який дав змогу проаналізувати правові доктрини в нерозривному зв'язку з конкретними суспільно-політичними процесами міжвоєнної Європи; системного методу, завдяки якому правові концепції української

еміграції розглянуто як цілісну систему – від світоглядних засад до практичних моделей державного та конституційного будівництва; прогностичного методу, який застосовувався для оцінки потенційної актуальності концепцій в сучасних українських реаліях та ін.

Окремої позитивної оцінки заслуговує широка й репрезентативна джерельна база дослідження. Дисертантом проаналізовано значний масив монографічної, епістолярної та публіцистичної спадщини В. Липинського, С. Томашівського, В. Кучабського, С. Дністрянського, В. Старосольського, О. Ейхельмана, та інших українських мислителів. Значна частина матеріалів тогочасної періодичної преси була автором переосмислена крізь призму сучасної теорії права.

Наукова новизна дисертації має фундаментальний характер. Д. В. Головка відійшов від традиційного описово-хронологічного викладу розвитку української еміграційної думки та здійснив її комплексний філософсько-правовий аналіз. До найбільш вагомих результатів дослідження, що визначають його наукову новизну, належать, зокрема обґрунтування пріоритету права над державою. У дисертації розкрито принциповий світоглядний поворот, здійснений українськими правниками, які відмовилися від імперського юридичного позитивізму, відповідно до якого право є лише проявом державної волі. На основі аналізу праць С. Дністрянського та В. Старосольського дисертант доводить, що право у їхніх концепціях має первинний характер, оскільки виникає із правосвідомості суспільства, його звичаїв і культури, тоді як держава виступає лише інструментом реалізації цього права.

Автор переконливо доводить, що попри істотні ідеологічні відмінності між представниками різних політичних напрямів їх об'єднувала фундаментальна ідея державної незалежності України як абсолютного імперативу. Держава розглядалася ними як необхідна умова існування та розвитку української нації.

Особливу наукову цінність має авторське переосмислення державницької концепції В. Липинського. Дисертант аргументовано доводить, що ідея консолідації всіх громадян України незалежно від їхнього етнічного походження навколо власної держави фактично передбачила сучасну концепцію політичної нації та є одним із ключових чинників забезпечення національної безпеки і стійкості держави.

Праця містить ґрунтовний аналіз конституційних проєктів С. Дністрянського та О. Ейхельмана, що дало можливість визначити основні напрями розвитку українського конституціоналізму та моделей ефективного державного управління.

Теоретичне значення дисертації полягає в істотному розвитку фундаментальних положень теорії та історії держави і права, історії політичних і правових учень, а також філософії права. Авторіві вдалося заповнити низку наукових прогалин у дослідженні еволюції українського конституціоналізму та правової думки першої половини ХХ століття.

Висновки автора щодо правонаступництва української державності, формування національної правосвідомості та подолання соціальних антагонізмів мають практичне значення і можуть бути використані при розробленні та вдосконаленні нормативно-правових актів у сфері етнополітики, захисту прав національних меншин, забезпечення національної безпеки та післявоєнного відновлення України.

Матеріали дисертації мають значну цінність і можуть бути використані при оновленні навчальних програм, підручників, а також при викладанні спеціальних курсів для студентів, аспірантів і докторантів, зокрема з теорії держави і права, історії політичних і правових учень, політики правової інтерпретації, правової лінгвістики та юридичної техніки.

Ключові положення дисертаційної роботи у повному обсязі викладено в достатній кількості наукових публікацій Д.В. Головка. Теоретичні та практичні положення дисертації доповідалися й отримали схвалення на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях.

Позитивно оцінюючи дисертацію в цілому, вважаємо за доцільне висловити окремі побажання та запитання дискусійного характеру, які не впливають на загальну високу оцінку роботи.

1. Аналізуючи теоретико-правові концепції українського державотворення у другому та третьому розділах дисертації (с. 107, 163), автор ґрунтовно висвітлює наукові підходи до розбудови української державності. Водночас доцільно було б чіткіше окреслити власне бачення цієї проблематики, конкретизувавши, які саме моделі державотворення, на думку дисертанта, є найбільш прийнятними для сучасної України. Така авторська позиція надала б висновкам більшої конкретності та посилила б практичну цінність отриманих результатів.

2. У першому розділі дисертації, зокрема у підрозділі 1.2 (с. 40-41), де здобувач детально аналізує соціолого-правовий підхід Володимира Старосольського, значну увагу приділено світоглядним витокам права та ролі національної правосвідомості. Однак у подальшому викладі матеріалу (зокрема на с. 145-160) дещо розмивається межа між соціологічним описом суспільних процесів і власне юридичним аналізом інститутів державної влади. У зв'язку з цим доцільно було б чіткіше показати, яким чином, відповідно до концепції В. Старосольського, держава мала трансформувати суспільні відносини у нормативно-правові приписи, не порушуючи автономії правосвідомості суспільства.

3. Аналізуючи у третьому розділі (зокрема на с. 119-123) конституційні моделі державотворення, автор звертається до ґрунтовних проєктів Основного Закону, розроблених Станіславом Дністрянським. В той же час, акцентуючи увагу на унікальності його підходів та врахуванні національних традицій, дисертант залишає поза увагою порівняльно-правовий аспект дослідження. Наукова цінність роботи була б ще вищою, якби автор детальніше проаналізував співвідношення конституційних ідей С. Дністрянського із європейськими конституційними тенденціями міжвоєнного

періоду, які також були спрямовані на пошук оптимального балансу між державною владою та правами людини.

4. Здобувач активно використовує сучасну правову категорію «національна ідентичність» (с. 8). Проте у тексті дисертації це поняття переважно розкривається у соціокультурному та філософському вимірах. Наукова цінність дослідження була б більшою, якби автор чіткіше акцентував увагу на правових інструментах та інституційних механізмах формування і захисту національної ідентичності, зокрема через інститути громадянства, державну мовну політику та інші правові засоби, які пропонувалися українськими мислителями досліджуваного періоду.

5. У дисертації трапляються окремі стилістичні неточності та незначні недоліки технічного оформлення, що мають виключно редакційний характер і не впливають на зміст роботи, обґрунтованість висновків, наукову цінність дослідження та його загальну позитивну оцінку.

За результатами проведеного аналізу вважаємо, що дисертація Головка Дмитра Вікторовича на тему «Теоретико-правові концепції 1920–40-х рр.», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є завершеним самостійним науковим дослідженням, відповідає вимогам, установленим законодавством України до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, зокрема Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор, Головка Дмитро Вікторович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Кандидат юридичних наук,
доцент

